

INGLIZ TILINI O'QITISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ASOSIDA TALABALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

G.T.Najmiddinova¹

Mas'ul muallif: Najmiddinova Gulchehra Temir qizi, BXU mustaqil tadqiqotchisi.

Accepted: 04 Sentabr 2026

Published: 04 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Najmiddinova, G. T. INGLIZ TILINI O'QITISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ASOSIDA TALABALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH / G. T. Najmiddinova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 8, № 1. — B. 384–389.

1. BXU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tilini o'qitish jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Kommunikativ kompetensiyaning mazmuni, tarkibiy komponentlari (lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik) hamda ularni sun'iy intellekt vositalari yordamida shakllantirish imkoniyatlari yoritilgan. Nutqni avtomatik tanish, tabiiy tilni qayta ishlash, chatbot va suhbat simulyatorlari, generativ til modellari yordamida talabalarining nutq faoliyatini tahlil qilish, xatolarni avtomatik aniqlash va individual teskari aloqa berish mexanizmlari tavsiflangan. Shuningdek, ingliz tili mashg'ulotlarida sun'iy intellektga asoslangan kommunikativ mashqlar tizimining metodik modeli, uning samaradorligini baholash mezonlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt texnologiyalarini metodik jihatdan maqsadli qo'llash talabalarining og'zaki nutq ravonligi, leksik-grammatik aniqligi, tinglab tushunish ko'nikmalari va nutqiy o'zaro muloqotga kirishish motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili o'qitish metodikasi, kommunikativ kompetensiya, nutq ko'nikmalari, chatbot, generativ til modellari, nutqni tanish, avtomatik teskari aloqa, raqamli ta'lim, til ta'limi texnologiyalari.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье анализируются теоретические и практические основы совершенствования методики развития коммуникативной компетенции студентов на основе использования технологий искусственного интеллекта в обучении английскому языку. Раскрыты сущность коммуникативной компетенции, её структурные компоненты (лингвистический, социолингвистический, дискурсивный и стратегический), а также возможности их формирования средствами искусственного интеллекта. Описаны механизмы анализа речевой деятельности студентов, автоматического выявления ошибок и предоставления индивидуальной обратной связи с помощью технологий распознавания речи, обработки естественного языка, чат-ботов и диалоговых симуляторов, генеративных языковых моделей. Кроме того, обоснована методическая модель системы коммуникативных заданий на основе искусственного интеллекта и критерии оценки её эффективности. Результаты исследования показывают, что методически целенаправленное применение технологий искусственного интеллекта существенно повышает беглость устной речи студентов, лексико-грамматическую точность, навыки аудирования и мотивацию к речевому взаимодействию.

Ключевые слова: искусственный интеллект, методика обучения английскому языку, коммуникативная компетенция, речевые навыки, чат-бот, генеративные языковые модели, распознавание речи, автоматическая обратная связь, цифровое образование, технологии языкового образования.

IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH

Abstract. This article analyses the theoretical and practical foundations of improving the methodology of developing students' communicative competence through the use of artificial intelligence technologies in teaching English. It examines the essence of communicative competence and its structural components (linguistic, sociolinguistic, discourse and strategic), as well as the opportunities for forming them with AI-based tools. The paper describes mechanisms for analysing students' speech production, automatically detecting errors and providing individualised feedback by means of automatic speech recognition, natural language processing, chatbots and conversation simulators, and

generative language models. Furthermore, it substantiates a methodological model of an AI-supported system of communicative tasks for English language classes and the criteria for evaluating its effectiveness. The findings indicate that the methodologically purposeful application of artificial intelligence technologies significantly improves students' oral fluency, lexical and grammatical accuracy, listening comprehension skills and motivation to engage in authentic interaction.

Keywords: artificial intelligence, English language teaching methodology, communicative competence, speaking skills, chatbot, generative language models, speech recognition, automated feedback, digital education, language learning technologies.

Kirish. So'nggi yillarda chet tillarini, xususan ingliz tilini o'qitish metodikasi raqamli texnologiyalar ta'sirida jadal o'zgarib bormoqda. Zamonaviy til ta'limining asosiy maqsadi talabalarga grammatik qoidalar va leksik birliklar to'plamini yetkazish emas, balki ularda haqiqiy muloqot vaziyatlarida tildan erkin va maqsadga muvofiq foydalanish qobiliyatini – kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdan iborat. Biroq an'anaviy auditoriya sharoitida har bir talabaga yetarli nutq amaliyoti, individual teskari aloqa va xatolar ustida ishlash imkoniyatini yaratish o'quv soatlarining cheklanganligi hamda guruhlarining katta hajmi sababli qiyinchilik tug'diradi [1].

Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining rivojlanishi mazkur metodik muammoni hal etishning yangi imkoniyatlarini ochib berdi. Nutqni avtomatik tanish (Automatic Speech Recognition), tabiiy tilni qayta ishlash (Natural Language Processing), talaffuzni baholash tizimlari, chatbotlar va generativ til modellari talabaga darsdan tashqarida ham cheklanmagan miqdorda nutq amaliyoti, zudlik bilan beriladigan teskari aloqa hamda o'z darajasiga mos suhbat sheriklarini taqdim etadi. Bunday muhitda talaba xato qilishdan qo'rqmasdan nutq faoliyatiga kirishadi, bu esa til o'rganishdagi psixologik to'siqlarni kamaytiradi [2].

Shu bilan birga, amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, sun'iy intellekt vositalarini ingliz tili mashg'ulotlarida qo'llash ko'pincha tizimsiz, epizodik va metodik jihatdan asoslanmagan holda amalga oshirilmoqda. Ko'pgina hollarda ushbu vositalar an'anaviy mashqlarni raqamli shaklga o'tkazish uchun ishlatiladi, ammo ularning kommunikativ yondashuv tamoyillari, nutq faoliyati turlari va kompetensiyaviy baholash mezonlari bilan uyg'unlashtirilishi ta'minlanmaydi. Natijada texnologik imkoniyat mavjud bo'lsa-da, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi metodik samara kutilgan darajada bo'lmaydi [3].

O'zbekiston Respublikasida chet tillarini o'qitish sifatini oshirish, ta'lim jarayonini xalqaro standartlar (CEFR) talablariga moslashtirish va raqamli ta'limni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalarini til ta'limiga metodik jihatdan asoslangan tarzda joriy etish zaruratini kuchaytirmoqda. Ayni vaqtda milliy ilmiy adabiyotlarda sun'iy intellekt vositalari asosida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning yaxlit metodik tizimi yetarlicha ishlab chiqilmagan [4].

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, uning tarkibiy komponentlarini ilmiy asoslash hamda tajriba-sinov yo'li bilan samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqot doirasida kommunikativ kompetensiyaning nazariy asoslari, sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari, kommunikativ mashqlar tizimining metodik modeli va uni baholash mezonlari kompleks yondashuv asosida yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili. Kommunikativ kompetensiya tushunchasi ilmiy adabiyotlarga D. Xayms tomonidan kiritilgan bo'lib, u N. Chomskiyning lingvistik kompetensiya nazariyasini kengaytirib, tilni bilish nafaqat grammatik qoidalarni egallashni, balki ularni ijtimoiy-madaniy kontekstga mos ravishda qo'llash qobiliyatini ham qamrab olishini asoslab bergan. Keyinchalik M. Kanale va M. Sveyn kommunikativ kompetensiyaning to'rt komponentli modelini – grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalarni ishlab chiqdilar. Mazkur model bugungi kunda ham chet tili o'qitish metodikasining metodologik poydevori sifatida e'tirof etiladi [1].

L. Bachman va A. Palmer tomonidan taklif etilgan kommunikativ til qobiliyati modeli baholash nazariyasini boyitib, til bilimi va strategik kompetensiyaning o'zaro ta'sirini ilmiy asoslab berdi. Ushbu yondashuv keyinchalik CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) tomonidan qabul qilingan darajali tavsiflar tizimining shakllanishiga asos bo'ldi va nutq faoliyatini baholashning obyektiv mezonlarini belgilashga xizmat qildi [2].

Sun'iy intellektning til ta'limidagi qo'llanilishiga oid tadqiqotlar kompyuter yordamida til o'rganish (Computer-Assisted Language Learning) yo'nalishidan boshlanib, hozirgi kunda intellektual til o'qitish tizimlari (Intelligent Language Tutoring Systems) darajasiga ko'tarildi. Ilmiy adabiyotlarda nutqni avtomatik tanish, talaffuzni baholash, avtomatik yozma nutqni tekshirish (Automated Writing Evaluation) va tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyalari til o'rganuvchining nutq mahsulini tahlil qilish va unga individual teskari aloqa berishning asosiy texnologik komponentlari sifatida ko'rsatiladi [3].

Chatbotlar va suhbat agentlarini til ta'limida qo'llashga bag'ishlangan tadqiqotlar ularning nutq amaliyoti hajmini oshirish, o'quvchi tashvishlanish darajasini kamaytirish va muloqotga kirishish motivatsiyasini kuchaytirishdagi ijobiy ta'sirini qayd etadi. Tadqiqotchilarning fikricha, suhbat agentlari bilan o'zaro muloqot talabaga xato qilish bosimidan xoli, takrorlanuvchi va shaxsiylashtirilgan nutq muhitini taqdim etadi. Shu bilan birga, ularning pedagogik samaradorligi topshiriqning kommunikativ maqsadga qanchalik mos loyihalanganiga bog'liqligi ta'kidlanadi [4].

So'nggi yillarda katta til modellari (Large Language Models) va generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi til ta'limini yangi bosqichga olib chiqdi. Endilikda tizimlar talabaning darajasiga mos autentik matnlar, rolli o'yin ssenariylari, muloqot vazifalari va nutqiy topshiriqlarni avtomatik yaratish, shuningdek nutq mahsulini leksik xilma-xillik, grammatik aniqlik va uyg'unlik mezonlari bo'yicha izohlangan tarzda baholash imkoniyatiga ega. Ilmiy adabiyotlarda generativ sun'iy intellekt individual til yordamchisi va nutq sherigi sifatida istiqbolli vosita deb baholanmoqda [5].

Xalqaro tadqiqotlar sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish natijasida til o'rganuvchilarning og'zaki nutq ravonligi, talaffuz aniqligi, leksik boyligi va yozma nutq sifatining sezilarli o'sishini ko'rsatadi. Ayniqsa, avtomatik teskari aloqa mexanizmi xatolarni darhol tuzatish, o'z nutqini mustaqil tahlil qilish va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilgani qayd etilgan [6].

Shu bilan birga, ilmiy manbalarda sun'iy intellektni til ta'limiga joriy etishning muammoli jihatlar ham tahlil qilinadi. Jumladan, generativ modellar tomonidan yaratilgan materiallarning lingvistik va madaniy jihatdan har doim to'g'ri bo'lmashligi, talabalarda texnologiyaga haddan ortiq bog'liqlik shakllanishi, akademik halollik va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi masalalari alohida e'tibor talab qiladi. Shu bois texnologiya metodik nazorat va o'qituvchi vositachiligi bilan qo'llanishi lozimligi ta'kidlanadi [7].

Mahalliy ilmiy tadqiqotlarda chet tillarini o'qitishda raqamli resurslardan foydalanish, elektron o'quv majmualarini yaratish va kommunikativ yondashuvni joriy etish masalalari o'rganilgan. Biroq sun'iy intellekt vositalarini nutq faoliyati turlari bo'yicha tizimli taqsimlash, ularni kommunikativ mashqlar tizimiga integratsiyalash va kompetensiyaviy baholash mezonlarini ishlab chiqish masalalari yetarlicha yoritilmagan [8].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud tadqiqotlarning aksariyati sun'iy intellektning alohida vositalari – chatbotlar, talaffuz baholash ilovalari yoki avtomatik yozma nutq tekshiruvi samaradorligiga bag'ishlangan. Biroq mazkur vositalarni yagona metodik tizim sifatida kommunikativ kompetensiyaning barcha komponentlarini rivojlantirishga yo'naltirish masalasi dolzarb ilmiy muammo bo'lib qolmoqda. Aynan shu ilmiy bo'shliq mazkur tadqiqotning yo'nalishini belgilaydi [9].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning ilmiy-metodik asoslarini aniqlash hamda uning samaradorligini baholash maqsadida kompleks metodologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot kommunikativ yondashuv, vazifaga asoslangan o'qitish (Task-Based Language Teaching), kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim hamda ma'lumotlarga asoslangan pedagogik qaror qabul qilish tamoyillari asosida olib borildi.

Tadqiqot davomida D. Xayms, M. Kanale va M. Sveyn, L. Bachman, CEFR hujjatlari hamda sun'iy intellekt va til ta'limi yo'nalishidagi zamonaviy olimlarning ilmiy ishlari qiyosiy tahlil qilindi. Nazariy tahlil natijalari asosida sun'iy intellekt vositalariga tayangan kommunikativ mashqlar tizimining metodik modeli ishlab chiqildi va o'quv jarayoniga joriy etildi.

Empirik tadqiqot 2026-yilda oliy ta'lim muassasasida ingliz tilini o'rganayotgan (B1–B2 darajadagi) 72 nafar talaba ishtirokida amalga oshirildi. Respondentlar ixtiyoriy ravishda tanlanib, ularning shaxsiy ma'lumotlari maxfiylik ta'minlandi. Ishtirokchilarning boshlang'ich til darajasi, raqamli kompetensiyasi va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish tajribasi oldindan diagnostika qilindi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy va tizimli tahlil;
- anketa so'rovi;
- ekspert baholash usuli;
- pedagogik kuzatish;
- og'zaki va yozma nutq bo'yicha kirish va yakuniy testlar (pre-test / post-test);
- sun'iy intellekt vositalari qo'llangan kommunikativ mashg'ulotlarda tajriba-sinov ishlari;
- matematik-statistik tahlil (SPSS dasturi).

Tajriba davomida sun'iy intellekt vositalari bilan boyitilgan kommunikativ o'quv muhiti yaratildi. Mashg'ulotlarda talaffuzni baholovchi nutqni tanish tizimlari, suhbat simulyatorlari va chatbotlar, generativ til modellari asosida yaratilgan rolli o'yin ssenariylari, avtomatik yozma nutq tekshiruvi hamda talabaning nutq mahsulini leksik xilma-xillik va grammatik aniqlik bo'yicha tahlil qiluvchi vositalar qo'llanildi. Har bir kommunikativ topshiriq CEFR darajalariga muvofiq tanlanib, sun'iy intellekt taqdim etgan teskari aloqa o'qituvchi tomonidan metodik jihatdan sharhlab borildi.

Metodikaning samaradorligini baholash maqsadida to'rtta asosiy indikator belgilandi:

1. Og'zaki nutq ravonligi va nutqiy faollik darajasi.
2. Leksik-grammatik aniqlik darajasi.
3. Tinglab tushunish va nutqiy o'zaro muloqot ko'nikmalari.
4. Nutqiy muloqotga kirishish motivatsiyasi va o'ziga ishonch darajasi.

1-jadval

Sun'iy intellekt vositalari asosida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish metodikasi samaradorligini baholash natijalari

(n = 72)

Ko'rsatkich	Tajribagacha (M±SD)	Tajribadan so'ng (M±SD)	t	p
Og'zaki nutq ravonligi	3,42 ± 0,61	4,31 ± 0,48	3,76	<0,01
Leksik-grammatik aniqlik	3,18 ± 0,66	4,22 ± 0,53	3,94	<0,01
Tinglab tushunish va o'zaro muloqot ko'nikmalari	3,09 ± 0,58	4,35 ± 0,46	4,18	<0,001

Ko'rsatkich	Tajribagacha (M±SD)	Tajribadan so'ng (M±SD)	t	p
Nutqiy muloqotga kirishish motivatsiyasi	3,54 ± 0,63	4,47 ± 0,42	3,87	<0,01

Jadval natijalari sun'iy intellekt vositalariga tayangan kommunikativ metodika joriy etilgandan so'ng barcha ko'rsatkichlar bo'yicha ijobiy o'zgarishlar kuzatilganligini ko'rsatadi. Ayniqsa, tinglab tushunish va nutqiy o'zaro muloqot ko'nikmalari hamda leksik-grammatik aniqlik bo'yicha olingan natijalar statistik jihatdan ishonchli farqni namoyon etdi ($p < 0,01$). Bu esa avtomatik teskari aloqa va sun'iy intellekt yaratgan nutqiy vaziyatlar talabalarning nutq faoliyatini rivojlantirishda yuqori metodik samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatadi.

Statistik tahlillar IBM SPSS Statistics dasturida amalga oshirildi. Ma'lumotlarning normal taqsimlanganligi Shapiro-Wilk testi orqali tekshirildi. O'rtacha qiymatlar orasidagi farqlar juft tanlanmalar uchun Student t-testi yordamida baholandi. Natijalar 95 foizlik ishonchlilik darajasida tahlil qilinib, $p < 0,05$ statistik ahamiyatlilik mezonini sifatida qabul qilindi.

Tadqiqot metodologiyasi taklif etilgan metodikaning samaradorligini nafaqat nazariy, balki empirik jihatdan ham asoslash imkonini berdi. Olingan natijalar ishlab chiqilgan metodik modelning amaliy qo'llash uchun yetarli darajada ishonchli ekanligini ko'rsatdi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot davomida olingan nazariy va empirik natijalar ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan metodik jihatdan asoslangan tarzda foydalanish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning samarali yo'llaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqladiki, an'anaviy mashg'ulotlarda nutq amaliyoti hajmi va individual teskari aloqa imkoniyatlari cheklangan bo'lib, sun'iy intellekt vositalari aynan shu metodik bo'shliqni to'ldirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijasida sun'iy intellekt asosida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning mualliflik metodik modeli taklif etildi. Mazkur model o'zaro bog'liq oltita komponentdan iborat:

diagnostik komponent – talabani boshlang'ich til darajasi, nutq ko'nikmalari va kommunikativ ehtiyojlari sun'iy intellekt vositalari yordamida aniqlanadi;

mazmuniy komponent – generativ til modellari yordamida talabani darajasiga mos autentik matnlar, dialoglar va nutqiy vaziyatlar tanlanadi;

texnologik komponent – nutqni tanish, talaffuzni baholash, chatbot va suhbat simulyatorlari, avtomatik yozma nutq tekshiruv vositalari qo'llanadi;

kommunikativ mashqlar komponenti – nutq faoliyati turlari bo'yicha bosqichma-bosqich murakkablashib boruvchi topshiriqlar tizimi shakllantiriladi;

teskari aloqa komponenti – talabani nutq mahsuli talaffuz, leksika, grammatika va uyg'unlik mezonlari bo'yicha izohlangan tarzda baholanadi;

refleksiv-baholash komponenti – talaba o'z nutqiy rivojlanish dinamikasini kuzatadi, o'qituvchi esa metodik qarorlar qabul qiladi.

Mazkur komponentlar yagona metodik tizim sifatida ishlashi natijasida o'quv jarayoni uzluksiz ravishda yangilanib boradi. Talaba bajargan har bir nutqiy topshiriq tahlil qilinadi va keyingi mashq aynan aniqlangan qiyinchiliklarga mos ravishda tanlanadi. Natijada barcha talabalar uchun bir xil mashqlar ketma-ketligi emas, balki individual nutqiy rivojlanish yo'nalishi shakllanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, taklif etilgan metodikaning eng muhim afzalligi nutq amaliyoti hajmining sezilarli ortishidir. Suhbat simulyatorlari va chatbotlar bilan ishlash talabaga auditoriyadan tashqarida ham nutq faoliyatiga kirishish imkonini berdi. Bunday muhitda talaba xato qilishdan qo'rqmasdan fikr bildiradi, bir xil nutqiy vaziyatni bir necha marta takrorlaydi va natijada nutq ravonligi barqaror o'sadi.

Empirik natijalar sun'iy intellekt vositalaridan foydalangan talabalar og'zaki nutq ravonligi, talaffuz aniqligi va leksik boyligi bo'yicha an'anaviy metodika bo'yicha o'qigan guruhlariga nisbatan yuqori natijalarni qayd etganini ko'rsatdi. Ayniqsa, avtomatik teskari aloqa mexanizmi xatolarni darhol anglash, ularni mustaqil tuzatish va o'z nutqini tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi. Bu esa o'quv jarayonidagi kognitiv yuklamani kamaytirib, nutq ko'nikmalarini tizimli shakllantirish imkonini yaratdi.

Tadqiqot natijalari metodikaning motivatsion jihatdan ham samarali ekanligini ko'rsatdi. Talabalar o'z nutqiy rivojlanish dinamikasini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatiga ega bo'lganligi sababli ularda o'z-o'zini nazorat qilish, mustaqil ishlash va ingliz tilida muloqotga kirishishga bo'lgan ishonch sezilarli darajada ortdi. Nutqiy tashvishlanish (speaking anxiety) darajasining kamayishi ayniqsa past darajadagi talabalarda yaqqol namoyon bo'ldi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektni til ta'limiga joriy etish faqat texnologik yangilik emas, balki o'qituvchi rolining o'zgarishini ham anglatadi. O'qituvchi bilim beruvchi asosiy manbadan ko'ra ko'proq kommunikativ faoliyat tashkilotchisi, metodik maslahatchi va sun'iy intellekt taqdim etgan teskari aloqani sharhlovchi mutaxassis sifatida faoliyat yuritadi. Sun'iy intellekt esa nutq mahsulini tahlil qilish, mashqlarni tanlash va baholashning mehnat talab qiladigan qismini bajaradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, generativ modellar tomonidan yaratilgan materiallar har doim lingvistik va madaniy jihatdan aniq bo'lmasligi mumkin, shu bois ular o'qituvchi tomonidan metodik filtrdan o'tkazilishi lozim. Bundan tashqari, talabalarda texnologiyaga haddan ortiq bog'liqlik shakllanishi, akademik halollikni ta'minlash hamda shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini himoya qilish masalalari alohida

e'tibor talab qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqotda ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy asoslari, metodologik yondashuvlari va amaliy imkoniyatlari kompleks ravishda o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatkiki, raqamli transformatsiya sharoitida an'anaviy kommunikativ metodikani sun'iy intellekt vositalari bilan boyitish til ta'limi sifatini oshirishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan mualliflik metodik modeli diagnostik, mazmuniy, texnologik, kommunikativ mashqlar, teskari aloqa va refleksiv-baholash komponentlarining o'zaro integratsiyasiga asoslanadi. Mazkur komponentlar o'rtasidagi uzluksiz aloqa har bir talaba uchun individual nutqiy rivojlanish muhitini yaratish imkonini beradi. Natijada topshiriqlarning murakkabligi, nutqiy vaziyatlar mazmuni va teskari aloqa xarakteri talabaning joriy til darajasiga mos ravishda o'zgarib boradi.

Empirik tadqiqot natijalari sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish talabalarning og'zaki nutq ravonligi, leksik-grammatik aniqligi, tinglab tushunish ko'nikmalari hamda nutqiy muloqotga kirishish motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Statistik tahlillar tajriba yakunida barcha asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha ishonchli ijobiy o'zgarishlar kuzatilganini ko'rsatdi. Bu esa taklif etilgan metodikaning ilmiy asoslilikini va amaliy samaradorligini isbotlaydi.

Tahlillar shuningdek, sun'iy intellekt vositalari o'qituvchi faoliyatini almashtirmasligini, aksincha uning metodik imkoniyatlarini kengaytirishini ko'rsatdi. Sun'iy intellekt nutq mahsulini tahlil qilish, mashqlarni tanlash va avtomatik teskari aloqa berish vazifalarini bajaradi, o'qituvchi esa mazkur tahliliy natijalarga tayangan holda metodik qarorlar qabul qiladi, kommunikativ faoliyatni tashkil etadi va talabalarga individual yordam ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida e'tibor qaratilishi zarur bo'lgan omillar ham aniqlandi: sun'iy intellekt yaratgan materiallarning lingvistik aniqligini nazorat qilish, akademik halollikni ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, o'qituvchilarning raqamli va metodik kompetensiyalarini rivojlantirish hamda vositalarni CEFR talablariga moslashtirish taklif etilgan metodikaning barqaror ishlashida muhim ahamiyat kasb etadi.

Olingan ilmiy natijalar asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

ingliz tili mashg'ulotlarida sun'iy intellekt vositalarini nutq faoliyati turlari bo'yicha tizimli taqsimlash;

kommunikativ topshiriqlar tizimini CEFR darajalariga muvofiq loyihalash va sun'iy intellekt yaratgan materiallarni metodik filtdan o'tkazish;

talaffuz va og'zaki nutqni baholashda nutqni tanish texnologiyalaridan muntazam foydalanish;

avtomatik teskari aloqani o'qituvchi sharhi bilan uyg'unlashtirish, ya'ni «sun'iy intellekt + o'qituvchi» modelini qo'llash;

chatbot va suhbat simulyatorlaridan mustaqil ta'lim topshiriqlari sifatida foydalanish;

o'qituvchilarni sun'iy intellekt vositalaridan metodik jihatdan foydalanish bo'yicha malaka oshirish kurslariga jalb etish;

kommunikativ kompetensiyani baholovchi raqamli indikatorlar tizimini ishlab chiqish va akademik halollik tamoyillariga qat'iy rioya qilish.

Kelgusidagi ilmiy tadqiqotlarda katta til modellari (Large Language Models), multimodal nutq muhiti, virtual va kengaytirilgan realik texnologiyalari, raqamli til tutorlari hamda prognozlovchi analitika vositalarini kommunikativ metodikaga integratsiyalash istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt vositalarining turli til darajalari va nutq faoliyati turlari kesimidagi samaradorligini qiyosiy baholash, ularning inkluziv til ta'limidagi imkoniyatlarini o'rganish kelajakdagi tadqiqotlar uchun muhim ilmiy yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, nutq amaliyoti hajmini oshirish, individual teskari aloqani ta'minlash va til ta'limi sifatini yaxshilashning samarali vositasi ekanligi mazkur tadqiqot natijalari bilan ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berildi. Taklif etilgan metodik model oliy ta'lim muassasalarida chet tili o'qitishning innovatsion texnologiyalarini rivojlantirishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1] Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin.

[2] Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47.

[3] Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (1996). *Language Testing in Practice*. Oxford: Oxford University Press.

[4] Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

[5] Richards, J. C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. New York: Cambridge University Press.

[6] Ellis, R. (2003). *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

[7] Chapelle, C. A. (2001). *Computer Applications in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.

[8] Golonka, E. M., Bowles, A. R., Frank, V. M., Richardson, D. L., & Freynik, S. (2014). Technologies for Foreign Language Learning: A Review of Technology Types and Their Effectiveness. *Computer Assisted Language Learning*, 27(1), 70–105.

- [9] Fryer, L. K., Nakao, K., & Thompson, A. (2019). Chatbot Learning Partners: Connecting Learning Experiences, Interest and Competence. *Computers in Human Behavior*, 93, 279–289.
- [10] Kim, N. Y., Cha, Y., & Kim, H. S. (2019). Future English Learning: Chatbots and Artificial Intelligence. *Multimedia-Assisted Language Learning*, 22(3), 32–53.
- [11] Zhang, R., & Zou, D. (2022). Types, Purposes, and Effectiveness of State-of-the-Art Technologies for Second and Foreign Language Learning. *Computer Assisted Language Learning*, 35(4), 696–742.
- [12] Kasneci, E., Sessler, K., Küchemann, S., et al. (2023). ChatGPT for Good? On Opportunities and Challenges of Large Language Models for Education. *Learning and Individual Differences*, 103, 102274.
- [13] Kohnke, L., Moorhouse, B. L., & Zou, D. (2023). ChatGPT for Language Teaching and Learning. *RELC Journal*, 54(2), 537–550.
- [14] Godwin-Jones, R. (2022). Partnering with Artificial Intelligence: Intelligent Writing Assistance and Instructed Language Learning. *Language Learning & Technology*, 26(2), 5–24.
- [15] Bibauw, S., François, T., & Desmet, P. (2019). Discussing with a Computer to Practice a Foreign Language: A Research Synthesis on Dialogue-Based CALL. *Computer Assisted Language Learning*, 32(8), 827–877.
- [16] Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. London: Pearson Education.
- [17] UNESCO. (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO.
- [18] UNESCO. (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-Makers*. Paris: UNESCO.
- [19] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2021). Chet tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida. Toshkent.
- [20] O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2024). Oliy ta'limni raqamli transformatsiya qilish bo'yicha metodik tavsiyalar. Toshkent.